

Zelfsturing en Profit Noordelijke Friese Wouden: analyse van zelfsturing in het gebied

Katrien Termeer (Wageningen Universiteit, Leerstoelgroep Bestuurskunde) en Alwin Gerritsen (Alterra, Wageningen UR), 22 mei 2008

Introductie

Onderdeel van het innovatief praktijkproject "Zelfsturing en Profit Noordelijke Friese Wouden" is een verkenning van de potenties voor zelfsturing in de Noordelijke Friese Wouden. Doel van het zelfsturingsdeel van het onderzoek is het verkennen van vormen van zelfsturing die passend zijn voor het gebied de Noordelijke Friese Wouden en die effectief kunnen bij dragen aan het realiseren van gewenste gebiedsdoelen. Zelfsturing is geen doel op zich, maar een middel om de economische, ecologische, landschappelijke en sociale vitaliteit van het gebied te versterken. In deze verkenning staan de volgende vragen centraal:

1. Het gebied heeft al een lange geschiedenis wat zelfsturing betreft. Hoe zijn deze zelfsturing arrangementen tot stand gekomen en hoe worden ze door de betrokkenen beleefd. Wat betekent dit voor een vervolgtraject?
2. welke ambities staan betrokkenen voor ogen in hun streven naar verdergaande vormen van zelfsturing
3. Welke kansen zijn er voor de realisatie van deze zelfsturing ambities en welke hobbels moeten er genomen worden
4. Welke trajecten lijken kansrijk en hoe zien de contouren van een traject eruit om deze te realiseren

Voor meer informatie over wat zelfsturing is of kan zijn wordt verwezen naar de notitie "Zelfsturing en zelfregulering in de Noordelijke Friese Wouden: condities en ontwerpprincipes" (Gerritsen en Termeer). Onderstaande analyse is gebaseerd op deze notitie en op een interviewronde met 17 respondenten.

1. Zelfsturing in het gebied tot nu toe

De Vereniging NFW, de stuurgroep en het gebiedsconvenant

De Vereniging NFW is een vereniging met (850) leden, vooral agrariërs en hobby-boeren. De Vereniging treedt op als drijvende kracht achter constante vernieuwing, als belangenbehartiger, regelt zaken voor en namens haar leden en is een drijvende kracht achter discussies over zelfsturing. De Vereniging Noordelijke Friese Wouden heeft samen overheden en enkele andere organisaties een gebiedsconvenant ondertekent en is verenigd in een stuurgroep die toeziet op de uitvoering van het convenant en het werkprogramma van de NFW. In de stuurgroep zijn de meeste belangrijkste actoren uit het netwerk rondom de noordelijke Friese Wouden vertegenwoordigd. Mensen uit de stuurgroep komen elkaar ook op andere plekken in het sociale netwerk van het gebied tegen. Dit versterkt de binding maar kan ook leiden tot de schijn van belangenverstrengeling en onduidelijkheid over rollen van mensen. Discussie over samenstelling stuurgroep concentreert zich op de afweging tussen maximale vertegenwoordiging en slagkracht en een evenwicht in verhoudingen.

Gezien de ambities van de Vereniging NFW is het verkennen van mogelijkheden voor uitbreiding en verbreding nodig. *Bij uitbreiding gaat het om boeren die geen lid zijn; dit kan voor bepaalde vormen van zelfsturing een bottleneck worden.* Daarvoor is meer inzicht nodig in de reden waarom deze boeren in het recente verleden geen lid zijn geworden. Verbreding naar andere sectoren is wenselijk. Tot nu toe is de Vereniging NFW vooral een agrarisch vereniging, zo is bijvoorbeeld wel de landbouwrecreatie vertegenwoordigd maar die de algemene recreatie. Verbreding kan door uitbreiding van de lidmaatschappen aan de vereniging of door uitbreiding van vertegenwoordigers in de stuurgroep maar het kan ook door het vormen van *allianties tussen de Vereniging NFW en andere platfora in netwerkachtige constructies.* Hieruit blijkt wel de sterke identiteit van de Vereniging NFW behouden. Bij nieuwe actoren verwijzen mensen naar burgers, dorpsbelangen organisaties, (recreatie)ondernemers, midden- en kleinbedrijf of specifieke maatschappelijke organisaties, waaronder dorpsverenigingen. Wat opvalt is dat de ketenpartijen niet genoemd worden als partij waarmee wordt samengewerkt.

Totstandkoming zelfsturing in de Noordelijke Friese Wouden

De geschiedenis leert dat er in de Noordelijke Friese Wouden continue een strategie is gevolgd van het voor ogen hebben van een wenkend perspectief dat door middel van kleine stapjes op doortastende wijze en met veel doorzettingsvermogen gerealiseerd wordt. Iedere keer weer krijgen de mensen uit het gebied het voor elkaar om nieuwe vormen van organiseren voor elkaar te krijgen en beloftes waar te maken. *Dit lijkt een belangrijke succesfactor die ook bij het verder ontwikkelen van zelfsturing moet worden benut.*

Samen met de ontwikkeling van de Vereniging Noordelijke Friese Wouden is een breder netwerk ontwikkeld. Zo'n breed netwerk is belangrijk om buiten de eigen bevoegdheden zaken tot stand te brengen. Op momenten dat het nodig is, wordt dit *netwerk geactiveerd/in stelling gebracht om zaken te realiseren*, zoals bijvoorbeeld de gedeeltelijke uitzonderingspositie voor bovengronds mest uitrijden. Na opstarten vergt het netwerk continu onderhoud. Ook is het altijd de uitdaging om te zorgen dat het netwerk ook in tact blijft (elkaar vasthoudt) bij tegenslagen. Betrokkenheid en draagvlak onder deelnemers aan het netwerk vraagt steeds aandacht. De toekenning van de status van nationaal landschap heeft extra push gegeven aan de ontwikkeling van het netwerk waardoor bv. de gemeenten actiever participeren. Er zijn een aantal ontwikkelingen gaande die aandacht vergen: verdere betrokkenheid gemeenten en waterschap; waterschapsverkiezingen in 2009, wisselende opkomsten bij vergaderingen aangesloten coöperaties, LNV die meer op afstand treedt.

De beleving van de Vereniging Noordelijke Friese Wouden

Zonder uitzondering zijn alle betrokkenen onder de indruk van de Vereniging NFW. De mensen en de vereniging de vereniging zijn professioneel (zitten niet te rommelen), hebben laten zien dat ze tot veel in staat zijn en dat ze ook lastige taken oppakken. Er is een redelijk groot basisvertrouwen in de Vereniging NFW, een vertrouwen dat ze in een lange periode hebben moeten verdienen (eerst zien dan geloven). Er bestaan wel agrariërs waarvan aangegeven wordt dat ze minder goed omgaan met natuur, landschap en milieu en die zich weinig aantrekken van wat afgesproken wordt. Dit wordt de vereniging niet verweten, maar wordt veel als kanttekening genoemd bij het zelfregulerende vermogen van de agrariërs. Bepaalde vormen van externe controle worden veelal nog wel nodig gevonden. De Vereniging NFW wordt vooral gezien als een agrarische vereniging die, wanneer het gaat om bredere initiatieven zoals bijvoorbeeld onder plattelandsprojecten, afwachting is. Van een professionele organisatie gaat kracht uit, mensen voelen zich er toe aangetrokken. Voor overheidsactoren is de kracht van de Vereniging NFW aanleiding om juist dit gebied te zien als pilot voor zelfsturingarrangementen. Kanttekening is dat een krachtige organisatie ook bedreigend kan worden, vooral ook in een gebied waarin autonomie een belangrijke waarde is (niet alleen bij de agrariërs maar ook bij maatschappelijke organisaties en gemeenten). Dit vergt aandacht bij de verdere ontwikkeling, bv. in termen van passende terughoudendheid van de Vereniging NFW en het verdelen van de credits.

2. Ambities met zelfsturing

1. Zelfsturing sluit aan bij een aantal basiswaarden en overtuigingen van het gebied:

- *Autonomie: zoveel mogelijk zelf doen met zo min mogelijk overheid;*
- *Uniek gebied dat niet past in generiek beleid;*
- *Zelfbewust van voorloperspositie;*
- *Professionaliteit: wat we/ze doen, doen we/ze goed (trekken niet een te grote broek aan).*

2. Wegnemen van ergernissen die professionele en duurzame bedrijfsuitvoering beperken, zoals:

- Vele controleurs op het erf: DLG, AID, gemeente, waterschap;
- Wijze van controle, waarbij signaleren van tekortkomingen meteen tot sancties leidt en waarin afspraken om controle uit te stellen niet worden nagekomen omdat elders in de bureaucratie de controleprocedure gewoon doorloopt (voorbeeld van aanleg gasleiding die boete voor agrariër veroorzaakt);
- Vreemde en kromme regels Programma Beheer (aangetakte dobben tellen niet, hogere vergoeding voor het raster dan voor de elzensingel zelf, etc.);

- Vreemde en kromme middelvoorschriften mestwetgeving (zelf handtekeningen zetten voor zowel aanvoer als afvoer van mest; plafonds voor natuurlijke mest, zodat je kunstmest moet aankopen) die voorbijgaan aan het uiteindelijke doel;
- Continue kans op aanscherpen mestregels terwijl in de ogen van agrariërs en anderen (en gedeeltelijk onderbouwd door wetenschappelijk onderzoek) in het gebied al veel doelen bereikt zijn (het gebied is schoon);
- Gemeenten met ieder hun eigen beleid en verschillende regelingen voor landschapsonderhoud terwijl het een landschap is;
- Historie van de ammoniakwetgeving/ecologische richtlijn die gebied bijna op slot heeft gezet (de verzuringgevoelige boompjes);
- Hoge administratieve lasten die samenhangen met boekhoudactiviteiten, rondom mest en natuur- en landschapsbeheer. Het steeds aangeven op papier van wat er allemaal plaatsvindt in de bedrijfsvoering kost veel tijd en wordt niet altijd als nuttig ervaren. Soms is een agrariër aan zichzelf aan het verantwoorden (aan en afvoer van mest);
- Op dit moment is er een combinatie van zelfsturing (eigen schouwcommissie) en reguliere sturing (DLG en AID-controles e.d.).

3. Realiseren/behouden landschappelijk mooi gebied met een duurzame landbouw;

4. Geld verdienen met landschap en extra duurzaamheid;

5. Promotie/branding hele gebied;

6. Uiteindelijk het gebied als één bedrijf als wenkend concept voor de omgang van de leden van de Vereniging NFW met overheden. Als er meer richting zelfbestuur wordt gedacht, dan ziet lang niet iedereen dat als een wenkend perspectief. Er is vooral enthousiasme en wat kritische kanttekeningen daarbij voor afgebakende taken en verantwoordelijkheden.

3. Kansen, risico's en hobbels

In de interviews kwam sterk naar voren dat concrete ideeën over zelfsturing betrekking hebben op deelonderdelen. Voor veel mensen was zelfsturing nu nog een te vaag concept om er iets van te kunnen vinden. Voor een verder uitwerking van zelfsturing is het daarom belangrijk om zowel trajecten op deelterreinen te starten (afgebakende projecten met weinig spelers) als een meer verbindend traject.

Daarom bespreken we achtereenvolgens:

- landschap en natuur;
- milieu en mest;
- regionale ontwikkeling, branding/promotie en verwaarding landschap
- water;
- verbindingen tussen zelfsturingsarrangementen.

3a: Landschap en natuur

Uitgangspunten in het gebied zijn:

- dat de agrariërs het landschap maken tot wat het is;
- dat ze voor een mooi landschap onderling van elkaar afhankelijk zijn: *'anders krijg je vlekken in het landschap'*;
- dat het landschap in het gebied uniek is en er daarom behoefte is aan op de streek toegespitste pakketten voor natuur- en landschapsbeheer;
- dat nu het moment is om door te pakken met zelfsturingsarrangementen;
- dat er wel profit moet komen uit het landschapsbeheer .

Een zelfsturingsarrangement voor natuur en landschap is al in ontwikkeling en kan bestaan uit de volgende onderdelen:

- a. lerend controleren met de schouwcommissie in een spilfunctie;
- b. visie en continuïteit ontwikkelen met bedrijfs- en gebiedsplannen ;
- c. netwerk activeren en collectief optrekken om gelden voor landschap te genereren .

a. *Lerend controleren met de schouwcommissie in een spilfunctie*

- Ervaringen met de schouwcommissie (van de Vereniging NFW) zijn positief, hun rol is nu een adviserende, daarnaast is er nog de controlerende en afrekenende rol van DLG;
- De ambitie is om de schouwcommissies een groot deel van de controle te laten doen, en in principe de enige te doen zijn die op het erf komt;
- Wij hanteren daarvoor het concept van *lerend controleren*, dat op drie niveaus gestalte kan krijgen:
 - o Deze commissie combineert de taken van adviseren en controleren, d.w.z. dat ze in gesprek met agrariërs aangeven wat ze zien, hoe ze dat beoordelen, wat mogelijkheden zijn om te verbeteren en wat de termijnen zijn en gevolgen voor uitbetaling.
 - o De schouwcommissie bestaat uit gemengde teams waarin mensen met verschillende competenties zitten maar die allen het gebied/het veld goed kennen: agrariërs, hobbyboeren, geïnteresseerde burgers (deskundigheid is een issue), medewerkers gemeenten, professionele beheerder (bijvoorbeeld SBB). Samenstelling schouwcommissie kan ook middel zijn om derden meer bij het landschapen de NFW te betrekken (bv. Burgers, Natuurmonumenten). Er komt een systeem van controle van de controle dat tevens een combinatie is van controleren en leren. DLG moet er een goed gevoel bij krijgen. Zij hebben veel kennis over het voorkomen van procedurefouten.
- Een taak die ook belegd moet worden (bv bij de schouwcommissie) is het actief informeren van bezoekers en bewoners gebied over landschapsbeheer.

Wat is daarvoor nodig (investeringen die voor de baten uit gaan):

- Ruimte voor eigen natuur- en landschapsdoelen die in het gebied en bij de agrariërs zinvol gevonden worden. Dit is al uitgewerkt in een Woudenpakket. Er wordt nu aan gewerkt om de reeds (in samenwerking met maatschappelijke organisaties) ontwikkelde Veldgids als basis voor het eigen Woudenpakket te gebruiken.
- Goed documentatiesysteem met ICT-ondersteuning, dat voor alle betrokkenen toegankelijke is
- Controles in documenten vastleggen, ze minder arbitrair maken.

Hobbels:

- Uitdaging is om controles echt eenvoudiger te maken;
- Het wenkend perspectief van het gebied als één bedrijf is nog lastig. Gezien de catalogus groen-blauwe diensten mogen van EU alleen bovenwettelijke diensten voor vergoeding in aanmerking komen. Dit betekent dat het moeilijk is om te middelen tussen bedrijven; beheergeld mag bijv. niet via de vereniging lopen;
- Arrangement ontwikkelen voor de situaties dat sancties (korting op beheergelden) nodig zijn. *De NFW kan niet langer de AID als 'bad guy' gebruiken.* Een mogelijkheid is mogelijk om toch met een externe controle-instantie te werken, naar voorbeeld ombudsman of Autoriteit Financiële Markten;
- Arrangement ontwikkelen voor niet leden:
 - o je kunt mensen niet dwingen lid te worden, misschien wel verleiden;
 - o je kunt ze niet zonder meer beheergelden ontzeggen;
 - o je kunt ze misschien uitsluiten met de boswet als achtervang (is dat voldoende om gaten in het landschap op te vangen?).

b. *Visie en continuïteit ontwikkelen met bedrijfs- en gebiedsplannen*

Voor de lange termijn en de continuïteit zijn goede bedrijfslandschaps-plannen nuttig die zijn ingebed in een landschapontwikkelingsplan voor hele gebied. Bedrijfsplannen zijn te koppelen aan het Woudcertificaat. Voor landschapontwikkelingsplannen ka het voortouw ook liggen bij de samenwerkende gemeenten of provincie.

Risico's:

- Landschapsontwikkelingsplan voor hele gebied vergt enige afstemming/uniformering gemeentelijk beleid. Uitdaging is dit zo te organiseren dat het niet ten koste gaat van gemeentelijke autonomie en dat er ruimte blijft voor gemeente om in te spelen op nieuwe investeringskansen;
- landschapsbelang soms tegenstrijdig met waterbergingsbelang;
- uitbreiding landschapelementen kan ook weer problemen opleveren (negatieve ervaring met ecologische richtlijn);
- meer lange termijn afspraken kunnen mogelijk belemmerend werken door waardevermindering grond. Lange termijn afspraken verminderen ook de beslisruimte voor agrariërs in hun bedrijfsvoering. Wat als je na een paar jaar de koers wil verleggen of je land wil verkopen aan iemand die niet zo veel met “die boompjes” heeft.

c. Netwerk activeren en collectief optrekken om gelden voor landschap te genereren

Belangrijkste hobbel is dat er (in aanvulling op huidige subsidies) een goede vergoeding moet worden gezocht voor het landschap en het landschapsbeheer. Het zelfsturingarrangement kan ook bevorderen om collectief op te treden om geld voor landschap naar het gebied te halen. Dit is iets wat de NFW nooit alleen moet doen. Slimme coalities aangaan en georchestreerd het opgebouwde netwerk activeren en eventueel nog uitbreiden. Inhoudelijk zijn verschillende richtingen mogelijk:

- Geld uit energie/hout (goed organiseren en voorkomen kaalslag). Is te koppelen aan voorzieningen bijvoorbeeld Zwembad);
- Geld uit landschap: Bijv. door recreatieondernemers een soort copyright te laten betalen als ze een mooie foto in en folder opnemen;
- Goedkoper en minder tijdrovend organiseren van het beheer; bijvoorbeeld via werkvoorzieningsschap (meteen ook een sociale functie);
- Subsiestromen voor het gebied behouden of extra aantrekken:
 - o kansen door omvorming programma beheer
 - o Een pakket prijs (houtwallen en hogere bewerkingskosten) af te sluiten met provincie (nu vergoedt programma beheer alleen de onderhoudskosten. Daarnaast is ongeveer 10% van het gebied (4.000 ha) onderdeel van de Regeling Natuurlijke Handicaps. Hier zit wel een vergoeding in voor de suboptimale (kleinschalige) structuur van het gebied. Deze gelden worden als belangrijk gezien voor de betreffende bedrijven, maar er worden discussies gevoerd om deze subsidie van dit gebied af te halen (en meer aan de veenweidegebieden te besteden);
 - o Nationaal landschap helpt om geldstroom naar gebied te continueren en kan uitgenut worden voor uitbreiden subsidies en voor mogelijkheden voor agrariërs om hier inkomsten uit te genereren;
 - o Via CAP/flat rate gedifferentieerde flat rate hectarevergoedingen, deze vorm van structuurbeleid ligt gevoelig in Nederland. LTO als belangrijke lobbypartij, neemt hierin een ambigue positie in (inzetten op 1^e pijler of op 2^e pijler)

Risico's:

- geldbronnen via de markt kunnen de kans op subsidies weer doen afnemen vooral als deze gekoppeld zijn aan een inkomenstoeslag;
- voorzichtige opstelling van landelijke opererende organisatie zoals bijvoorbeeld. LTO Noord;
- risico op tegenstrijdigheid met EU beleid (staatsteun);
- status nationaal landschap kan verdwijnen door discussies over Centrale As en bedrijventerrein Quatrebras. De beehoergelden zijn gekoppeld aan de status als nationaal landschap. De Minister heeft in april besloten dat de weg er mag komen, maar er blijft nog discussie bestaan over bedrijventerrein,

3b. Milieu en mest

Centrale ambitie bij milieu en mest is het realiseren van de kringloopgedachte op bedrijfs- en gebiedsniveau. In het gebied zijn boeren in samenwerking met kennisinstellingen (WUR) al vele jaren bezig om hun visie op een duurzame melkveehouderij door middel van experimenten en onderzoek te onderbouwen. Hiervoor lopen twee samenhangende sporen:

Spoor 1 betreft het realiseren van algemene milieudoelen op een eigen beproefde manier (dus los van de vele middelvoorschriften).

Om te kunnen experimenteren met andere middelen om doelen te bereiken is er in het kader van een onderzoek ontheffing verleend aan een aantal bedrijven: 29 en 29 controle groep, voor bovengronds uitrijden. Ondergronds spuiten van mest past volgens de Vereniging NFW niet in kleinschalig landschap en ook niet nodig doordat er met een alternatief dieet voor de koeien en met zorgvuldig uitrijden van mest er vergelijkbare milieuwinsten geboekt kunnen worden. Deze onderzoeksvergunning is niet permanent en loopt eind 2008 af. Er wordt met spanning uitgekeken naar de resultaten van de onderzoeksactiviteiten. Tot nu toe lijkt de kringloopgedachte tot goede milieuresultaten te leiden en een eigen monitoringsysteem is in ontwikkeling om dit te kunnen vaststellen.

De ambitie voor verdergaande zelfsturing is om de doelvoorschriften op gebiedsniveau te kunnen doorvoeren en op gebiedsniveau te worden afgerekend door meten bodemleven, grondwater, oppervlaktewater, ammoniakemissie (alleen dat wordt nu op gebiedsniveau gemeten).

Hobbels:

- Het idee is dat individuele bedrijfsprestaties mogen afwijken van de landelijke doelen per bedrijf, als de totale gebiedsdoelen maar gehaald worden. Dit kan spanningen creëren binnen de vereniging tussen boeren die meer en die minder doen. Uit interviews met overheidsactoren blijkt dat wanneer ze meegaan in meer zelfregulering dat het dan niet zo kan zijn dat boeren die er een potje van maken weer terug gaan naar het reguliere beleid, dus niet de lastige gevallen afschuiven naar de overheid. Hiervoor moet dan een constructie gevonden worden. Ook is er het vraagstuk van boeren die geen lid zijn (zie ook hierboven). Een overweging is om te *starten met groepen (met als voorbeeld de Biesheuvelgroepen uit de visserij)*. De huidige groep van 29 boeren die wel bovengronds mest mogen uitrijden kunnen al als een dergelijke groep gezien worden. De vraag is of dat overeenstemt met de monitorsystemen;
- Een andere hobbel is de strijdigheid met Europese richtlijnen op mestgebied.

Spoor 2 betreft de kringloopgedachte verder door voeren en er (t.o.v. landelijk beleid) een extra schepje boven op te doen.

In dit spoor speelt het woudencertificaat als mogelijk zelfsturingarrangement een belangrijke rol. Het Woudencertificaat wordt aan boeren verleend (tot nu toe 25) die goed scoren op aantal indicatoren voor duurzame landbouw, en op voorwaarde dat het bedrijf ook mee doet aan landschapsbeheer.

Hobbels:

- Het moet op basis van harde en onbetwiste gegevens (door externen aangeleverd?) s; anders kun je afspraken als Vereniging NFW niet waarmaken;
- Er moet uitgelegd kunnen worden waarom dit gebied anders behandeld zou mogen worden – gelijkheidsbeginsel. Het woudencertificaat zou hierin moeten voorzien;
- belasting in tijd en geld van de boeren mag niet toenemen (zelf meten is duur);
- Wat is de win-win situatie: hoop op niet aanscherpen regels omdat ze het al goed doen; geld verdienen uit duurzaamheid?;
- Boeren lopen inmiddels minder voor ten opzichte van hun collega's elders in het land dan in het verleden. Boeren elders in Nederland zijn hun gevolgd en de beleidsdoelen worden steeds hoger gesteld;
- Hoe om te gaan met bedrijven waarvan verwacht wordt dat het aanleveren van cijfers een drama zal worden.

3c. Regionale ontwikkeling, promotie/branding en verwaarding landschap

De Vereniging NFW en de agrarische coöperaties daarbinnen zijn begonnen met de thema's landschap, natuur en milieu. Een teken van de verbreding die de Vereniging doormaakt is dat regionale ontwikkeling en profit daar bij komen als thema's. Profit zal voor een deel te herleiden zijn tot activiteiten onder natuur- en landschapsbeheer en onder milieu. Regionale ontwikkeling is echter breder. Het kan ook aantrekken van bewoners en (verblijfs)recreanten van buiten het gebied betreffen. Er leven ideeën over het ontwikkelen en vermarkten van streekproducten en het in de markt zetten van beeldmerken.

Dit is meer een onderwerp over slim organiseren en het creëren van allianties in de regio dan over zelfsturing. In het algemeen lijken veel mensen de conclusie te delen dat nu, omdat het gebied nog relatief onbekend is, het nu het moment is om gezamenlijk de promotie aan te pakken. De belangen en percepties hierin zijn wel verschillend. Als gebied kunnen gemeenten bijvoorbeeld samenwerken, maar ze zijn in sommige trajecten ook elkaars concurrent. In interviews werd aangegeven dat er in het gebied op allerlei plekken initiatieven worden genomen, maar dat het juist mist aan gezamenlijkheid daar in. De uitdaging is om tot gezamenlijke visies en acties te komen met inachtneming van de verschillen in belangen die altijd zullen blijven bestaan. In de Noordelijke Friese Wouden is veel creativiteit, ondernemerszin en innovativiteit aanwezig. Niet alleen bij de boeren, ook in het MKB en in de dorpen. De opgave is om deze verschillende netwerken te verbinden. Op strategisch niveau, maar vooral ook in de ontwikkeling van profit in concrete projecten. Daar hoort wel een actieve rol in van agrariërs en groepen agrariërs. Zelforganisatie is zeker aan de orde. Het zoeken van nieuwe allianties heeft echter meer kenmerken van netwerksturing, dan van zelfsturing.

3d. Water (hangt er nog een beetje bij, nog niet uitgewerkt)

Het Wetterskip heeft zitting in de stuurgroep en in onderliggende werkgroepen. Rondom waterbeheer zou zelfsturing mogelijk aan de orde kunnen komen. Er liggen nog geen concrete plannen op tafel en het waterschap heeft nog geen standpunt bepaald. Het zou in de toekomst eventueel wel een nieuw zelfsturingsarrangement kunnen worden.

verdroging gaat naar verwachting van het waterschap een rol spelen; waterschap trekt een onderzoek daarnaar; boeren verwachten vooral wateroverlast en zien weinig problemen met verdroging. Andere thema's die met zelfsturing en water samenhangen:

- beheer waterlopen Wetterskip;
- wat agrariërs zelf kunnen meten en waar een laboratorium voor nodig is;
- controle lozingsbesluit en WVO – overlap met milieu;
- goed dat boeren willen worden afgerekend op doelen in plaats van op middelen;
- wel lastig; je moet je toch aan regels houden.

mogelijkheden zelfsturing

- boeren doen een deel van de controles, de jaarlijkse schouw en het opschonen van de sloten zelf;
- Wetterskip kan steekproefsgewijs controleren of agrariërs eed laten afleggen;
- meten en monitoren waterkwaliteit door agrariërs;
- veel juridische onzekerheid;
- principe van gelijkheid, agrariërs NFW krijgen geen andere regels omdat ze toevallig zelfsturing hebben;
- uitzondering moet aan rest beheergebied uit te leggen zijn;
- zelfsturing wordt lastig als niet iedereen mee doet;
- hoe om te gaan met de afvallers, die laten zich niet door de NFW controleren;
- gebied als een bedrijf is stap te ver, want strijdig met regelgeving, bijvoorbeeld amvb veehouderij; die gericht is op bedrijven zou wel leiden tot verminderen administratieve lasten voor waterschap.

3e. Verbindingen tussen zelfsturingsarrangementen

In de huidige situatie bestaat er de stuurgroep Noordelijke Friese Wouden op basis van een gebiedsconvenant met een werkprogramma. Bijzonder is dat in de stuurgroep de Vereniging

Noordelijke Friese Wouden zitting heeft. De Vereniging NFW heeft een belangrijke agenderende rol waarbij het lukt om hier steun bij andere organisaties en overheden voor te verwerven. Het werkprogramma omvat de ambities van het bestuur van de Vereniging NFW en wordt actief ondersteund door provincie en enkele parlementariërs. Centraal in de ambities staat dat het gebied als één bedrijf gezien zou moeten worden in de omgang met overheden. In elk thema kan dit een andere uitwerking hebben. Er wordt geen zelfbestuur gevraagd; er bestaat geen ambitie om wettelijke bevoegdheden van overheden (zoals het opstellen van bestemmingsplannen) over te nemen. Uiteindelijk zijn het democratisch gekozen volksvertegenwoordigers die de besluiten nemen. Het betreft vooral de ambitie om als gebied zelf te kunnen bepalen hoe beleidsdoelen gerealiseerd kunnen worden en daar vrijheid in te hebben. Men verwacht hiervoor contracten met overheden te moeten sluiten. Hierbij is het wel een randvoorwaarde dat vrijwel alle agrariërs meedoen. Een mogelijk alternatief is om het in ontwikkeling zijnde Woudencertificaat als argument voor uitzonderingsposities te gebruiken. Dit kan als bewijs dienen dat bepaalde agrariërs beter presteren dan de Goede Landbouw Praktijk en als argument om aanvullende subsidies en overige inkomsten te rechtvaardigen. Op dit moment zijn hier vooral milieunormen in opgenomen (naast deelname aan natuur- of landschapsbeheer en deelname aan studiegroepen), maar dit kan zich verder ontwikkelen. Dit "bewijs van goed gedrag" zou uiteindelijk voor het gebied als totaal kunnen gelden, maar dit kan beginnen met relatief kleine groepen. Zelfsturing kan als een groeimodel ontwikkeld worden. Natuur- en landschapsbeheer zijn al zover dat zelfregulering serieus overwogen wordt. Het milieuspoor lijkt het in zich te hebben om hier later bij aan te sluiten. Water en regionale ontwikkeling zouden zich hier later misschien ook bij kunnen voegen, hoewel dit laatste eerder een thema voor netwerksturing dan voor zelfsturing lijkt te zijn. Regie op dit traject kan plaatsvinden in de stuurgroep Noordelijke Friese Wouden. Daarnaast zal de Vereniging NFW een sterke agenderende en organiserende rol te vervullen hebben.

Als propositie voor fase 2 wordt hier voorgesteld met relatief kleine groepen (naar voorbeeld van de Biesheuvelgroepen in de visserij) zelfsturing nader te onderzoeken en te implementeren voor de eigen praktijk van de groepsleden. Hiermee kan zelfsturing al doende uitgewerkt worden. Hierbij denken we in ieder geval aan studiegroepen rondom zelfsturing en milieu, waarbij het opbouwen van het zelfsturingsarrangement wordt gekoppeld aan de bestaande initiatieven om met de kringloopbenadering te werken. Het is waarschijnlijk ook waardevol om met actief betrokkenen bij natuur- en landschapsbeheer nader te verkennen hoe zelfsturing hier vorm kan krijgen.